

ונקדשותי...

הכוון חינוכי-רוחני להוראת סוגיות צניעות
ובינו לבינה במסכת סנהדרין

עורך: יונה גודמן

נִפְשֵׁי חוֹלֵת אֶהְבֶּתְךָ אִם תִּמְצְאוּ אֶת דּוֹדֵי מִה תִּגְדּוּ לוֹ שְׁחוֹלֵת אֶהְבֶּה אֲנִי

נתן עיניו באשה

- סנהדרין עה, ע"א -

הרב דוד (דודי) דודקביץ | רב הישוב יצהר וראש ישיבת יצהר

אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טיגא ובאו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה תספר עמו מאחורי הגדר ימות ולא תספר עמו מאחורי הגדר פליגי בה ר' יעקב בר אידי זר' שמואל בר נחמני חד אמר אשת איש היתה וחד אמר פגויה היתה בשלמא למאן דאמר אשת איש היתה שפיר אלא למ"ד פגויה היתה מאי כולי האי רב פפא אמר משום פגם משפחה רב אחא בריה דרב איקא אמר כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ולינסבה מינסב לא מייתבה דעתיה כדר' יצחק דא"ר יצחק מיום שחרב בית המקדש ניטלה טעם ביאה וניתנה לעוברי עבירה שנאמר מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם.

חכמי ישראל עומדים בסיפור זה כצוק איתן מול דעתם של ה"רופאים". לקורא שאינו מושרש כראוי באמונת חכמים, עלולות לעלות תהיות באשר לרגישותם של חכמים מול סכנת נפשות שנשענת על חוות דעת מקצועית בכירה. חוות דעת שתומך בה לא רק רופא אחד אלא, כלשון הגמרא: "רופאים", היינו רופאים רבים. ואולי כן גרסו כל הרופאים שנשאלו ונדרשו לתת אבחנה רפואית מקצועית באותו מקרה. חובתנו להבין

מה עמד מול עיניהם של חכמים בשעה שאמרו תשובה כה חריפה, לפיה: "ימות ואל ...". הרי ידועה לכל זהירותם הגדולה של חכמינו הקדושים בכל דבר הנוגע לפיקוח נפש, וכלשונם במקומות רבים: "פיקוח נפש דוחה כל מצוות שבתורה" ו"אין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש"; עד שכתב רמב"ם בלשונו הזהב לגבי ברית מילה במקרה של חשש סכנה: "סכנת נפשות דוחה את הכל, ואפשר למול לאחר זמן ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם" (רמב"ם הלכות מילה א, יח). במיוחד יש להבין את דעתם לנוכח נכונותם של הרופאים להתגמש ולהתפשר בהגדרת צורכי אותו אדם, כביכול, בעת שחכמינו ז"ל אינם מוכנים לכל פשרה שהיא.

ברם, דווקא זו הזדמנות טובה להכיר את יחסם של חכמינו ז"ל לחומרת איסור עריות ואביזריו, איסור שמשתייך לשלוש העבירות החמורות שאינן נדחות אפילו בפני פיקוח נפש, וכלשון חכמינו בשם רבי יוחנן: "בכל מתרפאין, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים" (פסחים כה, ע"א-ע"ב). חז"ל ביארו זאת במדרש הבא: "כיצד? אם יאמרו לו לאדם: עסוק בגלוי עריות ואתה מתרפא, לא ישמע להן. שאסור לו לאדם לעסוק בגלוי עריות" (שמות רבה פרשת בא, פרשה טז).

וכך ביאר המאירי: "למדת שבשלש אלו [...] יהרגו ואל יעבורו ולא סוף דבר בגוף העבירה אלא אף בחלקים דקים ממנה או בדומה לה [...] וכן אמרו בגלוי עריות באחד שנתן עיניו באשה והעלה לבו טינא" (בית הבחירה למאירי, סנהדרין עד, ע"ב).

רמב"ם (שדבריו מיוסדים בעניין ע"פ הירושלמי בשבת פרק יד) ובעל ספר החינוך אף כללו זאת בתוך מצוות קידוש ה':

כל בית ישראל מצווין על קדוש השם הגדול הזה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, ומוזהרין שלא לחללו שנאמר ולא תחללו את שם קדשי. כיצד? כשיעמוד עובד כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגו, יעבור ואל יהרג שנאמר במצות: אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם, ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו.

במה דברים אמורים בשאר מצוות חוץ מעבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכת דמים, אבל שלש עבירות אלו אם יאמר לו עבור על אחת מהן או תהרג, יהרג ואל יעבור. [...]

כענין שאמרו באונסין כך אמרו בחלאים. כיצד? מי שחלה ונטה למות ואמרו הרופאים שרפואתו בדבר פלוני מאיסורין שבתורה עושין, ומתרפאין בכל איסורין שבתורה במקום סכנה חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכת דמים שאפילו במקום סכנה אין מתרפאין בהן, ואם עבר ונתרפא עונשין אותו בית דין עונש הראוי לו. [...]

מי שנתן עיניו באשה וחלה ונטה למות ואמרו הרופאים אין לו רפואה עד שתבעל לו, ימות ואל תבעל לו אפילו היתה פנויה, ואפילו לדבר עמה מאחורי הגדר אין מורין לו בכך וימות ולא יורו לדבר עמה מאחורי הגדר שלא יהו בנות ישראל הפקר ויבואו בדברים אלו לפרוץ בעריות

(הלכות יסודי התורה פרק ה'; חינוך מצוה רצו).

מתוך כל הדברים האלה עולה מסקנה פשוטה המבהירה את הדין: הפגם שייחרט בעצם נפשו ונשמתו של אדם מישראל אם יעבור על אחת מעבירות אלו הוא גדול יותר וחמור יותר מאשר מיתתו הגופנית.

קשה גם להתעלם מכך שבמקרה זה יש מקום לפקפק באמינותה של חוות הדעת הרפואית, וכפי שהעיר על כך רבי יעקב עטלינגר: "ולפענ"ד אפשר לומר דלענין דברים הללו לא רצו לסמוך עוד אדברי הרופאים דכבר הוחזקו לשקר. דבתחלה אמרו אין לו תקנה עד שתבעל ואח"כ חזרו מדבריהם" (ערוך לנר, סנהדרין עה, ע"א). מכאן שלדבריו, דווקא העובדה שהרופאים "גילו גמישות" ושינו את עמדתם מלמדת שאין היא אמת. זאת ועוד: גם אם לא נאמר שהרופאים שיקרו, כדברי הערוך לנר, הרי מוכר הדבר מאוד שדעה רפואית שהייתה נחשבת ודאית משך תקופה ארוכה, הפכה כעבור כמה שנים מופרכת לחלוטין על ידי מחקר או מסקנות חדשות. לכן, נוכח חוות דעת רפואית בתחום שאינו פיזיולוגי אלא בעיקר נפשי או פסיכוסומאטי, יש לבחון היטב את הדברים. דעת חכמינו ותוה"ק, שמכירה את מהות נפש האדם מישראל, עולה בחשיבותה על דעת רופאים, שמשתנה בהתאם לצרכים או לתקופות.

ייתכן גם, שחוות הדעת הרפואית בסוגיות נפשיות רוחניות כאלו מושפעת מאוד מתפיסת העולם ומהשקפת החיים של אותם רופאים, ואיננה משקפת אמת ללא פניות, כפי שקורה פעמים רבות.

בצד כל ההסברים הללו אנו מחויבים להוסיף שבמקרה זה מדובר בהגדרה נפשית: "העלה ליבו טינא". כלומר: "מרוב אהבה נטמטם לבו והעלה חולי" (רש"י שם). יש להניח שתחושות נפשיות, עם כל חריפותן, מושפעות פעמים רבות מהשקפתו של אותו אדם, מהאווירה החברתית המצויה סביבו ומההשפעות והמוסכמות המקובלות בחברה בה הוא חי. לכן, במידה רבה זו אחריותו של אותו אדם שאימץ אותן והביא עצמו לכך. וכלשונו של הרב ראובן מרגליות: "בספרים הקדושים דאין זה עניין של פיקוח נפש שדוחה עבירות חמורות. דהוא פושע שהשליט היצה"ר על עצמו. וכבר היו שהתגברו וחיו" (מרגליות הים לסנהדרין שם. דברים דומים כתב בעל שם אריה, חלק אהע"ז סימן לג, והובאו דבריו גם על הדף לסנהדרין שם), ובהמשך דבריו הביא דוגמאות ותקדימים מדברי חכמינו ז"ל לכאלו שהתגברו על יצרם.

מה יעשה אדם שנדמה לו שכך הוא חש?

חכמינו דרשו מהאדם להתגבר על יצרו ולהתמודד עם הקשיים הללו. עליו להבין כי לעתים ייתכן שהוא עצמו גורם להם, מאפשר אותם ומעצים אותם. ייתן האדם מול עיניו את ענקי הרוח של האומה, כדוגמת יוסף הצדיק, המושל ביצרו למרות הקושי העצום הכרוך בכך בהיותו בנכר, עבד לשר מצרי, בארץ מלאה בחטאי עריות, כפי שכתוב: "כמעשה ארץ מצרים לא תעשו" (ויקרא יח, ג). טבעי היה שיחשוב יוסף שאם הוא אך יענה ויתרצה לאשת פוטיפר יבוא הקץ לסבלו, הוא יעלה לגדולה ובעתיד לבטח יוכל להציל את ישראל. הרי הסירוב לבקשתה המיט עליו סבל נוסף בהיותו מושלך לבית הסוהר, נתון לשבט ולחסד של סוהרים מצרים, שיכולים ברגע אחד לתלותו. הרי אפילו שרים חשובים הנמצאים בכלא מוצאים להורג, כדוגמת שר האופים.

אולם, "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום". דווקא סירובו להיכשל בעריות זיכה אותו לעלות לגדולה. בזכות שהיה יוסף מושל ביצרו זכה להיותו "ומושל בכל ארץ מצרים" (בראשית מה, ח).

מסקנות עבורנו

בנפשו של האדם מצויה התמודדות נצחית בין שאיפות גשמיות, שהן לעתים מגושמות ונפולות, לבין רצונות רוחניים. מהסיפור בגמרא ומסקנתו ניתן ללמוד כי קיימת התמודדות בין הנפש הבהמית, על חלקיה החיובים וההכרחיים (וגם על חלקיה הפגומים), ובין הנפש האלוקית הנמצאת בכל אדם מישראל. תפקידו של כל

איש ישראל להגדיל את נפשו האלוקית ובכך לנווט ולהפנות את כל צרכיו הגופניים למקומות הבריאים שמשמשים אותו לייעודו ולתכליתו. היטיב לנסח זאת רמב"ם:

אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם לפרוש אלא מן העריות והביאות האסורות. אמרו חכמים בשעה שנצטוו ישראל על העריות בכו וקבלו מצוה זו בתרעומות ובכיה שנאמר בוכה למשפחותיו על עסקי משפחות.

ואמרו חכמים גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן, ואין אתה מוצא קהל בכל זמן וזמן שאין בהן פרוצין בעריות וביאות אסורות, [ועוד] אמרו חכמים רוב בגזל מיעוט בעריות והכל באבק לשון הרע.

לפיכך ראוי לו לאדם לכופף יצרו בדבר זה ולהרגיל עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה ובדעה נכונה כדי להנצל מהן, ויזהר מן הייחוד שהוא הגורם הגדול, גדולי החכמים היו אומרים לתלמידיהם הזהרו בי מפני בתי הזהרו בי מפני כלתי, כדי ללמד לתלמידיהם שלא יתביישו מדבר זה ויתרחקו מן הייחוד.

וכן ינהוג להתרחק מן השחוק ומן השכרות ומדברי עגבים שאלו גורמין גדולים והם מעלות של עריות, ולא ישב בלא אשה שמנהג זה גורם לטהרה יתירה, גדולה מכל זאת אמרו יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד

(רמב"ם, הלכות איסורי ביאה, פרק כב).

ואף אם יש לאדם קשיים להתמודד עם יצרו בנושא זה ולהתגבר עליו, אל לו לדון את עצמו כמי שאין לו תקווה ולהביט על עצמו כעל חסר תקנה חס ושלום. הרבי מקוצק זי"ע הסביר על מי שחוזר מהמלחמה משום שהוא "ירא ורך לבב מעבירות שבידו", שהכוונה היא לאדם שאינו מאמין ביכולתו לתקן את דרכיו, ושהוא מרגיש כל הזמן שהעבירות שלו עדיין בידו ואין הוא יכול להיפטר מהן ולהשתנות. חובתו של כל אדם להסתכל על עצמו בעין טובה. גם אם כעת טרם השלים את תיקון רצונותיו וטרם כבש את יצרו, הדבר בידו. אף אם ההתחלות קשות, אם ירצה אין זו אגדה, קמעא קמעא תבוא גאולתו.

דורנו, שזכה לראות בשיבת ציון וממתין לגאולה השלמה במהרה, זכה למודעות רבה ומעודנת בתחום הרגשות ונטיות הנפש הפנימיות, ולבירור מידת האהבה הראויה. אפילו טעם האהבה, שנפגם עם החורבן ועבר לעוברי העבירה, מתחיל לשוב למקומו, ושוב ניתן למצוא ב"ה התחדשות באהבות המתוקנות במערכות חייו של האדם מישראל.

אהבה נמוכה, שהופכת לעתים לחולי נפשי, יכולה להיתקן רק באהבה נשגבת ועליונה יותר, הנותנת לאדם עונג של אמת, שלווה ושמחת עולם.

**הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם
אִם תִּמְצְאוּ אֶת דּוֹדֵי מָה תִּגִּידוּ לוֹ שְׁחֹלַת אֶהְבֶּה אָנִי.**

הַדּוֹר נָאָה זִיו הָעוֹלָם.

נִפְשֵׁי חוֹלַת אֶהְבֶּתָּ.

אָנָּה אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ.

בְּהִרְאוֹת לָהּ נַעַם זִינָהּ.

אֲזַ תִּתְחַזֵּק וְתִתְרַפָּא.

וְהִיְתָה לָהּ שְׁמֵחַת עוֹלָם.